

Пре но што је осликана Раваница, нека за сада непозната властеоска породица подигла је и живописала цркву манастира Велућа, недалеко од престонице Крушевца. У архитектонском погледу, а нарочито по декоративној скулптури, она је готово копија придворне цркве кнеза Лазара у Крушевцу, храма св. Стефана, познатог под именом Лазарица. Велики празници, Страдање Христово, две композиције из Богородичиног живота, уз евхаристичке сцене и појединачно насликане фигуре светитеља, теме су њених фресака у наосу, а Страшни суд прекрива зидове припрате. Попрсја светитеља у повезаним медаљонима истакнута су само на уским странама пиластара, окренутим према поткуполном простору. Светло сликарство, неоднеговано и наивно у цртежу, сирово и шарено у боји — у којем преовлађују односи широких површина нечисте плаве боје на позадини, жутог и окера у инкарнатима, ореолима и на одећи, а цигласто-црвеног и зеленог на драперијама — показује да је богат властелин какав је био ктитор Велућа могао у то доба у Србији да дође само до слабих мајстора. Они су од рода онаквих локалних сликара какви су били, на пример, мајстори нешто старијих живописа у Македонији,

Гордана-Мара Браниовић, жена Вука Бр.
зап. зид св. Вук, Мара Бр.
у кн. Лазар. Милича

у костурским Таксијарсима и бугарском Земену. Грчке речи исписане као украс на одећама анђела и ђакона у олтару откривају, можда, њихово порекло али не и место сликарског васпитања, јер се м нарочито на портретима њихова дела доста удаљавају од византијске стилизације. А управо најнепосреднији су и сликарски најсвежији на портретима породице ктитора, нарочито на властелиновим одраслим синовима Константину, Братану, Дејану и Оливеру, на северном зиду припрате. Округлих глава без волумена, с ореолима — што је необично — одевени у шарену одећу без пластичности, пуну украсних појединости, млада властела делују као да су исечена из неког обојеног картона па налепљена на зид. По површинској обради, с телима без тежине, по декоративности цртежа и мноштву орнамената, као и по типовима, они врло много подсећају на минијатуре српске Александриде с краја XIV века, која је настала у јужним приморским областима, а чувала се до 1941. године у Народној библиотеци у Београду.¹²⁷

Непосредно пред косовску битку настало је сликарство у цркви Ваведења Богородичиног у Новој Павлици, ибре 1389. г. Ваведење Богор. Портирет ктитора на западном зиду. Изнад стојећих фигура нема низа медаљона, него један дугачак фриз с попрсјима. Основни печат декорацији дају фреске у певницама и западном травеју које су радила двојица добрих мајстора, док је сликарство у кубету и олтару, удаљење од верника, знатно слабије и дело је друге двојице уметника. Прва двојица сликају скупине учесника у сценама у живим покретима и смештају их у схематизован архитектонски простор или пејзаж са зеленом таласастом основом. Портиретске вредности на заокруженим меснатим лицима младића или испошћеним старачким главама пустињака ужареног али и енергичног погледа долазе нарочито до изражаја на чврсто моделованим фигурама доње зоне, где су карактери изванредно подвучени. Колико је сликар посветио времена управо лицу и рукама — који су и иначе увек у средишту пажње византијских уметника — сведочи и чињеница да се послужио једним ретким техничким поступком: на већ насликаним фигурама избио је првобитни малтер са лица и шака, попуњавајући, одмах, рупе новим, далеко финијим малтером, па тек онда, готово с пажљивошћу иконописца, исликавао. Зато су се данас, после толико времена од настанка живописа, најбоље очувала управо лица и шаке, јер су, због свежег малтера на тим местима, урађени у чистој фреско-техници. Захваљујући изузетној даровитости у запажању портретских вредности, најбољи мајстор је своје најлепше дело остварио управо сликајући *иориреје кийијора*: два млада човека снажних тела прекривених шароликом ношњом, оба усправна и поносна, представљени су као два сасвим различита карактера: Стефан Мусић делује као човек необуздане воље, енергичан и неумољив, а његов брат Лазар као благ и изразито племенит.

Дела двојице мајстора у олтару доста се лако издвајају јер су веома различита по поступку. Један од сликара, онај што је у апсиди извео Поклоњење жртви и јужну страну Причешћа апостола, употребљавао је бледунав и хладан колорит, а обим фигура, једва наглашен, остварио је помоћу благих контраста боје. Ту бојажљиву уметност карактеришу и непропорционалне фигуре светитеља, које су, обично, кратких тела и великих глава. Његов друг, који се с њим сусреће на Причешћу апостола (где ради северну половину композиције и оба Христа у њој), сликао је и фреске у проскомидији, ђаконикону и, изгледа, у кубету. Пропорције његових фигура су природне, а колорит топао, као на ватри испечен. Јаки светло-тамни контрасти тонова на одећи и лицу светитеља (са широким кестењастим сенкама и темпераментно изведеним уским појасевима светлости) помажу да се повећа волумен фигура. Први мајстор из олгара делује као малокрвни следбеник сликарства неких властеоских споменика у Македонији (на пример, трескавачких фасада), а фреске другог сликара — као сувљи и безбојнији одјек начела која су заступали старији уметници Марковог манастира.

Међутим, сликарство *наоса* Нове Павлице сасвим је усамљено, иако би се могле наћи извесне сродности у минијатурама српског Минхенског псалтира с краја XIV века (кад су у питању композиције) или на неким познијим фрескама манастира Руденице (кад се упореде неки појединачно дати светитељи). У сваком случају, више ниједно дело павличких сликара није се у Србији сачувало.

Кад је у фебруару 1392. године у Павлици „препочинуло“ тело кнеза Лазара, које је једна свита *наосла* с Косова поља у његов маузолеј Раваницу, у цркви су лежали њени ктитори и њихова мајка. Из тог податка се изводи претпоставка да су браћа Мусићи изгинули у бици на Косову. Описивач преноса, књижевник Данило Млађи, успут је забележио да је црква у Новој Павлици „прекрасна“.¹²⁸

ова Павлица,
ибре 1389. г.

Ваведење
Богор.

Визит
након
смети
Стефан
Мусић
1389
(напомена
14)
Стефан
35-36
(1203-1204)
39-93